

~~799-10~~
~~84.~~

Г. МОСКАЛОВ

**КЫҢИ КОЛХОҢЫКЛЫ СОСТОММӨННӨ,
ПЕЛКӨННӨ ОЛАН КЕРКА**

Г.П.Б. ки. обяз. экз.
Январь 1931 год
Акт № 188

СССР-са ЛӨЗЛАСЛӨН ШӨРСА ҢИТА ЛЕҢАН ИИ
Мөскура 1931 ВО

Главлит № А-88679

Заказ № 634

Тираж 4000 экз.

Книжная ф-ка Центриздата Народов СССР. Москва,
Шлюзовая набережная, 10.

ӨТУВЈА ОВМӖС ПЫР ОЛАННОГ ВЕЖГО

Совет Союз паста вежѳ сиктса овмӖс, крестаналӧн оланногыс (бытыс). Унжык і унжык крестана ӧтутчялӧны колхозјасӧ. Колхоз лыд луныс-луно содӧ. Ӗні ем-нін уна сурс колхоз.

Колхозјасад кутисны ӧтутчявны став ужалыс крестанаыс ез сӧмын торја сиктјасыс, весіг торја быдса районјасыс, округјасыс, областјасыс да крајјасыс.

Ӗтутчытӧм крестанин да крестанин-колхознык мӧда-мӧдсыс јона торјалӧны.

Колхозјасын вежѳ ӳкӧӳ, выль ногӧн течѳӧ оз сӧмын овмӖсыс, но і крестанинлӧн оланногыс. Колхозас пырӧм бӧрын крестанин воӳд сувтӧны зев уна выльторјас. Сылы лоӧ велӧдчыны выль ногӧн ужавны му, велӧдчыны ужавны тракторӧн да мувиӳ ужалан сложнӧј машинајасӧн, перјыны сам наука велӧдӧм сертӧ нуӧдны овмӖс, бурмӧдны скӧт, гортса пӧткајас, с. в.

Тажӧ ещана. Сылы колӧ велӧдчыны вӧчны аслас војдӧрја посны керка-картајас пыдӧдӧ гырыс керкајас, гырыс картајас, складјас, коӳушнајас да мукӧдтор. Ӗтувја овмӖсыд быд боксаӳ колӧ лоны буржыкӧн ӧтутчытӧм крестанин овмӖсјас дорыс.

Ј тајӧ-на јешщӧ абу ставыс.

Колхозныкыд оз сӧмын бурмӧд овмӖссӧ, сӳјӧ шӧщ вежѳ асыс оланногсӧ, семја пыщса, гортса олӧмсӧ.

Выль овмӖс лӧеӧдӧгӧн щӧщ сылы колӧ лӧеӧдны выль, культураа оланног.

**Важ омблык оланногсаң колхозныклы колб вужны
выл, культурнб, збнвзаа оланноб.**

Колхозяс выл ект вбсна, сбстбм, збнвзаа да культурнб ект вбсна вермасбмын воэмбстчыяс. Сывбсна колхозяслы регыджыкбн колб лоны бид боксаң воынжык котыртчытбм крестана дорыс, налы оз сбмын ков овмбссб лчык нубббм боксаң петкбдлыны бур пример, но и петкбдлыны кычб бура лбббдны выл оланног. Со кушбмбн колб лоны колхозясылды. Кушбм колхоз эзна во та выббб, колб зблыны воштысны. Колхозб пырбм ббрын крестанблы важ пбляс дырса тубтбм гбрсб да шынасан сартассб шыбытбмбн колб еновтчыны важ ковтбм лок оланногыс, а медвождбр—кутчыны бурмбдны да состбммбдны гортса олбмсб.

Медым збнвзаа да культурнб ект олбм лб, медвождбр колб сбстбма вбчны асгыс оланбнсб.

Колхозныклы овны пелька да культурнб ект олбм оз сбмын ас пондаыс да ас семја пондаыс, а став коллектбвыс вбсна. Колхозныклы колб тбдны—сылбн бура олбмыс колхоз бура олбм сајас, а збнвзалуныс—став коллектбв збнвзалун сајас. Колхозныкбн-кб семјаыс вбмас, сибббн кучкб бтубја овмбсылы.

Сб-кб, бид колхозныклы став вынгыс колб зблыны лбббдны культурнб ект да збнвзаа оланног. Медвождбр пелька да сбстбма вбчны оланбнсб.

Олбм да дурк оланбн чужтб бид сбкас вбббмјассб. Сб-кб, керка пышкбссб, гбббрсб-и, колб бура пелькбдны,

Абу став колхозас оланбнјасыс бткбббс. Ембс—олбны бтубја гырыс југыд керкајасын, а унжык колхозасна јешббб сецбм оланбнјассб стрбйтны ез вермыны, сенб колхозныкјас важ оланбнјасас-на олбны.

берт бтубја оланбнјасад буржык. Бтуб ыжыд керкаын сојны, несласны-костысны учлыны, курббгјасбс, вбчны, ембс торја жырјас. Сывбсна бтубја оланбнтб кокнбджык пелькбдны. Колхозјасылды татбб и колб рымасын, медым

зілжыка ужаломён вочны ыжыд, југыд, шоныд да сөстөм оланін.

Сөмын өні унжык колхозас-на ужалысјасыс, колхоз-нікјасыс, олөны асланыс важ керкајасыс. Сің-кө, быд колхоз-ніклөн мог — мыј верман сөстөммөдны ассыныс оланінсө.

Виқөдлам өні, мыјөн омөль вөлі мјан важ оланінјас-ным, да кызі сіјөс бурмөдны, медым өтувтчөм бөрын олөмыс лоі сөстөм.

МЫЈӨН ОМӨЛӨГ ВАЖ КРЕҢАНА КЕРКАЈАС.

Мјан шөркодфем крестанінлөн, а медса-нын гөлјас-лөн, керкајасыс ічөтөс, дуркөс, ладтөмс. Пыран тө-лын сещөм керкаад да нырад лок дук чаткө. Варуа, керка пелөсјасыс ватлалөны. Өшің ворјасыс тырыс чөж-сөма ва. Сещөм шыкөм сынөда керкаын олгөн јона омөлтчө мортлөн зөңвізалуныс.

Сынөбыд јона колантор мортлы. Сөстөм сынөд морт-лы колө сојан-јуан кофа-жө.

Омөля төлөдөм керкајасын олыс-ужалысјас пыр блөдөс, еща віраөс, унанөн вісөны чакоткаөн. дурк сынөдын олгөн оз вермыны бура быдмыны да сөвмыны ні кага, ні пемөс. ні быдмөгјас. Став ловјасыс сөстом сынөдтөгыд космөны, чікыртчөны.

Быдөн төдөны — һантөг да ватөг овны он вермы. Сы вөсна і төждысөны воэыв заптыны һаң да ва. Сещөма-жө колө төждысны і оланінын сөстөм сынөд вөсна. Сөмын та куза крестанаыд пөшти оз і мөвпышт-лыны.

Мыј вөсна шыкө сынөдыс крестана керкаын? Зескыд, ічөт керкаын да һөшта төлөдтөг куш олысјас лолалө-мыс вөсна-нын сынөдыс шыкө, олысјасыслы оз тырмы сөстөм сынөдыс.

Төлын уна јөза собраннөјас дырјі, рыт пукијасын керкаас весіг лолавнытө лөб сөкыд, јурыд колмө, сө-

лём тіпкөм өдәдө. Унаыс ещавірајас јурсадсө воштöны, усöны обморокö.

Сің-кө, уна јөз лолалая керкаын сынöдыс шыккө, лоö сөкыд лоловнытө.

Сынöдыд крестана керкајасын оз сөмын лолалөм вöсна шык. Сынöд і шыкө һајтыс да бусыс. Һајтсө керкаас, посвојас пыртöны ывласаң кокјаснас. Һајтыс шоныд керкаын регыд космө, пөрө бусө, бусыс кылөдчө сынöдө, пуксө стенјасө, жажјас, көлујјас вылө.

Керка сынöдын бусыд пыр ем. Віңдөлөј, кор шондыс колтаон-моз өшиң пыр пырө керкаө, сені бусыс тыдалө до бытто кымөр моз сіјө дөвјалө, көт чер өшөд.

Буса сынöдын лолалігөн бусыс вескалө да пуксө лолалан горшө, тыө. Сыыс кынзі, буса сынöдөн тыө пырöны вісөм чужтысјас, мікробјас. Шөкыда морт вісөм чакоткадн (туберкулезөн).

Мед-һин уна бусыд овлө сещөм керкајасын, көні вөчöны кустара ужјас. Кущөмкө грездјасын, шуам, вөчöны пу дозјас, печканјас, панјас, чөрсјас; мукөдлаын вөчöны көрта көлујјас: пуртјас, томаңјас, влкајас, с. в. Којмөдлаын вөчöны сынанјас, һөлөдлаын—һындысöны. Мукөд округјасын да рајонјасын став крестанаыс сещөм кустара ужјас ужалöны семјаыскөд олан керкаын. Сещөм керкајасас сынöдыс пыр тырөма бусөн, а мукөд дырјі кіслотајассыс да краскајассыс лыбöны јада рујас.

Јона шыкөдöны керка сынöдөс һајт көлујјас, дөрөм-гачјас, көмјас, сөдасөм кага рузумјас, волөсјас һајт дозјас, помөјјас да быд сікас шыбласјас.

дөрөм-гачө новлігöныс кутчисө һылөм, һајт, бус. Һајтсөм да һылөма дөрөмсөң, оланінад віңгöныд, сің-жө шыкө сынöдыс.

Јешцө јонжыка сынöдыд шыкө һајт кага рузумјасыс, волөсјасыс-да. Крестанін керкаад пыран-да, дук сертыс і төдан, ем абу сылөн ічөт кага. Кагаа кер-

каад сындыс дурк, пыр і нырад чаткас кага рузум дукон.

Унжык голъ да шоркоддем крестаналон керкажасыс өтi жыржабе, дај сiјо тырома ыжыд пачнас, быдсикас колунас-да. Сещом зола керкаын і оло семја, мукөд дырјыс 8-10 мортөз. Шоч керкаыс он ады потан. Сени-жө пельсас ва тыра пельса; локан, помөј доз, јөв гырничјас. Щокыда керкаас виэды быдсикас припассө— пыз, шыдсјас, картупель да мукөд пуктасјас.

Көзидјас дырјi керкаө пыртөны весиг пемөсјасөс: кукањ, бала, порспiјан, с. в. Најө леэды сетчө асмогсө, дуркөдөны, щыкөдөны сынөдсө. Пемөсјас керкаад виэгөныд керкатө пелькөдны да сөстөма виэны он вермы; он вермы сөстөммөдны сынөдсө. Сещом керкаын регыд верман воштыны зонвиэалунтө.

Керка пыцца сынөд јона щыкө пачсањ. Сојанјас пуигон да нањ пөжалигон пачыс петө сојан дукуыс. Торјон-нын омөл, кор кущөмкө сојан пачад пузас либө кыскигас пачас кикакас. Кисөм сојаныс пачас сотчө, сотчөм дукуыс, чадыс, бара-жө керкаө петө. А сещом чада сынөдыд зев лок.

Олан керка пачын сојан тыра да ва тыра гырничјас да чугунјас виэомла, керкаын сынөдыс пыр ва руа, медса-нин төлын. Сiзсө, виэөдигон быттө оз тодчы, кор востан керка өзөстө да пырас ывлаыс керкаас көзид сынөдыс, секи сiнмыдлы төдчө быдөн сынөдын сукмөм ва руыс.

Керкаын ва руыс нөшта-нин уна чукөрмө пелса-сигјасын, новлан колүј керкаын костигон, көтасөм кага рузумјас, улөсјас костигон, паччөр вылын намөдјас, гынкөмјас костигон.

Ва руа сынөдысла керка стенјасыс да јиркыс ватла-лөны, бакшасөны. Ванас бусыс најтсө.

Крестана керкажасын төвнас щөкыда колмывлан. Колмөм вөсна весиг кулөны. Көльмөмыс лөб со кызи мортлы вiр пыщкас вескалө колмөдан газ, угарнөј га-зөн шуө. Сiјө газыс артмө пачсө вајмытөзыс, шомас

лөз би быртқыс пөдлалөм вөсна. Лөз биа-на-кө пачас
өгырыс, секі пөдлавны пачтө оз-на поз.

Колмөм мортлөн јона јурыс висө, сјјос шогөдө,
восөдө. Јона колмөмла весег куломөз волывлөны, лөбб
дыр кежлө торксылө зөнвизалуныс.

Щөкыда колмалөм вөсна морт лөб еща вира, вирсөн-
јасыс (нервјасыс) шыкөны.

Уна крестана керкаын оз тырмы лунја југыдыс.
Крестаналөн керкаыс пемыд, өшінјассө поснөс вөча-
лөны-да, сесга унжыкесө өтi банас өшінјасыс. Сы вөсна
шондi југыдыс өтар боксан i сөмын пырө. А војбана
өшінөдыд шондыс оз i пырав.

Медеща лунјугыдыс крестана керкаө вескалө төвнас,
өшін стеклөјас кыза јічөмысла.

Керка пыщкын мед вөлі југыд. Мортлы југыдыд
сојан да сынөд кода-жө колө. Југыдтөг зөнвизалун-ни,
олөмыс-ни оз вермы лоны. Весег быдмөгјас југыдтөг
кулөны. Көзад-кө пемыдинө кущөмкө көјдыс, сјјө оз чуж,
көт i чужас, пыр-жө бөр кулас. дерт, шуам, картупель
гуын визігөн нырсалө, но-өд сјјө жежыд нырјасыс нөтi
абу быдмөг кодөс.

Југыд тырмытөмыс понда сiз-жө усө зөнвизалуныс
i мортлөн, торјөн-нын поснi челафлөн. Пемыд керкаын
олігөн челаф быдмөны блөдөс, омөлөс, гуын картупель
нырјас кофыдөс-жө.

Пемыд да ва руа керкаын олігөн челафлөн щөкыда
овлө рахит (лыјасыс небзөны, чукултчөны).

Колө југыджык бiөн овны i рытын. Мед-нын омөл
сартаса бiөн овны. Сјјө југыдсө еща сетө, а шыныс
да өгырыс сыыс зев уна. Сјјө шыкөдө сынөдсө, сојө
сiнјастө да тыјастө висөдө. Сартас дорсыд буржык
овны лампаөн. Сөмын i сетыс -на саа шыныд петө да
сынөдад дук лежө. Медбур лөб електричество. Сөмын
сјјө јона на еща сiктын ем.

Насекомөјјасөс колө вiјавны керкаыс. Сiктад пөш-
тi быд крестана керкаын олөны төрөкәјас, гутјас,
лудікјас, пыщјас.

Төрөканыс оз і мынлыны унжык крестана керкаас. Оз-по-тај јона өбөдичыны төрөканјасыд,—јешщө шуасны олысјасыс. А збылыссө ескө төрөканјасыд зев ыжыд локтор вөчөны: сојоны, шыкөдөны һантө да мукөд сојанторјас, лакөстөны керка стенјас, пөтөлөк, пач, сојан-јуан дозјас. А војнад і морттө на најө куртчалөны. Төрөкан куртчалөмсыс јай вылын лөбны гөрд пјатнајас. Сесеа-өд і уэнытө бура оз леэны куртчалігас.

Гутјас төрөканјас дорсыд-һин лөкөс.

Гутјас щөкыда пуксывлөны кужөд вылө, морт асмог вылө да лакөсөмнас пырөны керкаө. Керкаын најө пуксөбны мортјас вылө, һаһ вылө да мукөдлаө. Сізі гутјас мортөс да сојанјас лакөстөны, һајтөстөны, пыртлөны керкаө висөмјас!

Гут пыр вужө брушнөј ғиф, вірөн мығитөм да уна мукөд пөлөс висөмјас.

Медјона өбөдитөны мортөс тојјас, пыщјас да лудікјас.

Сөмын тајөјас оз быд керкаын овны. Олөны најө эескыд, дурк да буса керкајасын. Сөстөм, пельк крестана керкајасын, көні щөкыджыка мыскавлөны жождө, пелькөдлөны гөгөрбок буссыс, вежлавлөны дөрөм-гачсө да уэлан көлујсө—сені тајө вреднөј олысјасыс абуөс.

Став паразитјас пыщыс медлюкыс тојјас. Најө оз сөмын куртчавны мортөс, но новлөдлөны сыпнөј да возвратнөј ғиф.

Көні абу тојыс, сені абуөс тащөм висөмјасыд.

КЫЗІ БУРМӨДНЫ, СӨСТӨММӨДНЫ КЕРКА ПЫЩКӨС.

Крестанакөд-кө кутан сорнитны, кызі лөсөдны културнөја, бура оланногсө, кызі колө віэны керка пыщсө, көді сурө шуасны:

— Ставыс ескө сіјө бур, сөмын мијан зев сөкыд сіјөс олөмас вајөдны. Карын—мөд сорны. Сені поэө пелькөдчынытө, поэө сөстөма овны. Сені-өд абу скө-

тыд, абу скѳт картајасыд, улычјас вылад абу најт-і. Сесса і керкајассѳ мѳдногѳн вѳчѳма. Олѳны гажа жырја керкајасын. Кукнаас пусѳны-пѳжасѳны, мыскасѳны. А мјан сјктын—ставыс ѳтілаын, ѳтілаын олѳны, пѳжасѳны, сені-жѳ пєсласѳны, сетчѳ-жѳ тѳвнас і скѳтсѳ да курѳгјассѳ пыртѳны. Тащѳм керкаад он вермы сѳстѳма овны.

Ферт, сѳкыд пєлкѳдны тащѳм керкатѳ. Сѳмын і тани почѳ лѳсѳдны буржык зѳнѳвјаа условјѳјас.

Ѳтувја овмѳс вылѳ вужѳм јона кокнѳдѳ тајѳ могсѳ.

Ѳд крєстѳна керкаын медыжыд тырмытѳмторјыс—сјјѳ омѳл, сѳкыд сынѳд. Сјз-кѳ быд олан керка пыщкыс медвојдѳр колѳ сынѳдсѳ бурмѳдны. мед вѳлі сѳстѳм свежѳј, зѳнѳвјаа сынѳд.

Кыці сјјѳс вѳчнысѳ?

Медвојдѳр колѳ тѳждыны керка пыщкѳстѳ ывласа сынѳдѳн тѳлѳдыштавлыны. Кѳт кущѳм-нјн пєлк керкаыд, а сынѳдыд мортјас лолалѳмѳн да керка пыщса быдсама руалѳмјасѳн век-нјн щыкѳ. Сы понда колѳ щѳкыда тѳлѳдлывлыны оланітѳ тѳлын і гѳжѳмын.

Быд олан керкаын колѳ лоны форточка. Шоч керкаын сјктад ем форточкаыд. А абу-ѳд ескѳ і сѳкыд ѳшінад форточкатѳ вѳчыштны. Быд колхозчыкылы колѳ зјлыны форточка вѳчѳм вѳсна. Медбур вѳчны форточкатѳ ѳшінѳ.

Форточкатѳ колѳ востывлыны унжыкыс луннас. Торјѳн-нјн колѳ востывлыны форточкатѳ асывнас, секі керка пыщса сынѳдыс вој бѳрад јона дука-да. Сјз-жѳ колѳ востывлыны форточкатѳ і рытын, узыны водтѳз да лунын керка пєлкѳдіг-чышкігјас кежлѳ.

Јона бур ічѳтіка востѳм форточкатѳ колыштны војбыд кежлѳ, мед кѳт і кѳзыд ывлаыс. Мукѳд странајасын (шуам, Амерікаын)—унаѳн узѳны воєса форточкаѳн тѳлын і гѳжѳмын—во чѳж. Сыпонда сесса сені ещажыкѳн і чакотканад вѳсѳны, керка пыщса сѳстѳм сынѳд вѳсна тѳждыстѳмјнјасын дорыс.

Медым форточкасыныс оз бост прѣстуда, колѣ, дерт видчыштны сыыс. Кор восса форточка, секі оз ков воссѣн вічны ѓѣдс, мед керка пырыс толыс ез ветлы. Оз ков форточка воын пукавын пѣсалигјасѣн, шуам, шай жуігѣн, сѣкыд уж бѣрын-да. Вічны колѣ керка пыр ветлян тѣлыс (сквоѣнакыс) і посні челаѣдс.

Кѣѣ і весіг форточкаыс керкаын абу, поѣѣ вежны сынѣдтѣ керкаыд ѣшнјас, ѣѣсјас лыбѣ пач струбатѣ востѣмѣн.

Некор оз ков вунѣдны—олан керкајасыс сынѣдсѣ вежлалѣмѣн јона поѣѣ вічны ѣѣвнјалунтѣ.

Колѣ бура ломтыны да дѣѣѣрїтны ломтысігас пачтѣ, мед ез вѣв чад да колман дука.

Мед пачыс вѣлі справнѣ, мед кыскіс бура шынсѣ. Пескыс омѣла ломтысѣ да пачыс шынѣдѣ медсасѣ саѣн струба тырѣм пондаыс.

Јѣѣт ѣсскыд, керкаын мукѣд дырјыс пачыс омѣла ломтысѣ керкаас сынѣд тырмытѣмысла. Востыштан-кѣ секі неуна ѣѣдѣстѣ, ѣшнѣтѣ лыбѣ востан форточкатѣ—пескыс бура мѣдѣтѣѣ ломтысны.

Мед ез колмѣд пачыд, струбатѣ колѣ тупкыны корнїн пачас абу лѣз біыс, сіјѣ лѣз біеыс і колман, газыс пач тупкѣм бѣрас лѣд-да.

Пач струбатѣ колѣ весавны быд тѣлысѣ еѣа вылѣ ѣтчыд.

Пусан-пѣжасан пачыс-кѣ омѣла шонтѣ керкатѣ, колѣ течны кірпичыс іѣѣт пач. Кѣрт пачтѣ оз ков пуктыны, сіјѣ ломтысігѣн керкаын сынѣдыс омѣл, дај регыд кезлѣ шоныдсѣ сіјѣ сетѣ.

Сесса кѣрт пачсаѣныс шѣкыда сотчывлѣны посні челад.

Мі вїставлїм-нїн, мїса, пачсаѣ керкаын сынѣдыс шыкѣ, сојанјасыс пачас сотѣѣны-да, пакталѣны-да. Олан керкаын абу бур пусынытѣ. Вајса сіктын мѣдноѣныс сѣкыд і вѣлі вѣчнысѣ. Креѣтанїн семјалы сыыс кыѣѣ некѣн пусынысѣ вѣлі. Ҷїк-нїн мѣднога ѣтувја овмѣс

вылө вужігөн. Сени-өд позө лөсөдны өтувја пусан-пө-
жасанінјас, өтувја сојанінјас. Тақинас сојөм-јуөмыс вылө
ещажык прөдуктајас мунасны, ещажык кадыс мунө со-
јан-јуансө пуөм-пөжалөмыс вылө, дај олан керкаыд сөс-
төмжык лөб.

Крестана керкаын пусігөн, көҗажкалы колө дөҗөритны,
мед сојаныс пачас пуігөн ез сотчы, ез пактав. Сојөм
бөрын керкасыд сынөдсө колө вежны.

Шыкө сынөдыс і керка пыщтө дурка віөмла.

Оз позь пыркөдны да весавны керкаын паскөм. Пас-
көмтө пыркөдны-весавны колө ывлаын лыбө посво-
зын, мед сетыс пыркөдөм бусыс ез сур керка пыщ
сынөдө.

Віставлім-жө-нын—керкаө уна һајт пыртлөны і көм-
котјаснас, кокјаснас. Гожөмын і төлын колө чышкыны
керкаө пырігөн коктө лыбө көмкоттө һајтеыс да бусыс.

Сы могыс посвоөд пыранінө лыбө пос помас лөсөдны
кок чышкан көрт, гартөм ізас да мукөд сещөмтор.

Төлын кокыс лымсө пыркөдны, а гожөмын буссө
чышкыны колө керкаө пыранінө лөсөдны кос рос лыбө
ветек, а медбур лөб сапөг весалан щөтка.

Көт кызі ен відчіс, а керкаад век-жө-нын бусыд
мыкөмында ем. **Сіјөс колө щөкыдҗыка чышкавны
керка пыщса көлуј вывсыд.** Керка колө быдлун
чышкыны өткыс -кыкыс ва роскөн лыбө щөткадн. Бур
секі жоҗө кіскыштавны көтөдөм пілнөј пыҗ.

Стенјас, лабічјас, сунлабічјас (залавкајас) да мукөд-
латі колө чышкавлыны көтөдөм ветекөн. Кос роскөн
да кос ветекөн чышкігөн бусыс сынөдас кајө, колө
керкаас да сіјө буса сынөднас-жө і лөб лалавны.

Тажө быдлуңја пелькөдчөмыс кыңзі колө еща пырыс
вонас кыкыс пелькөдны бура став керка пыщкөстө.
Медбур тајөс вөчны тулыс заводітчігөн (кор боставсөны
төвса мод пөвса рамајас) да гожөм помын. Тајө пель-
көдчігјасас керка пыщкыс петкөдлыны колө став кө-
лујсө—пызавјас, лабічјас, крөватјас, дозјас, паском, уҗ-

лан кѳлуј. Пуа кѳлујјас да дозјас мыскалѳны, а ѳебыд кѳлуј пыркѳдѳны, весалѳны дај тѳлѳдѳны (ывлавы-
лын).

Став керка пыщсѳ—стенјас, жож, пѳтѳлѳк, ѳшѳнјас, лабѳчјас, пѳлатјас колѳ чышкыны да мыскыны пѳс ваѳн, а јешщѳ буржык кунваѳн (пач пѳим сорѳн пубѳдѳм ва-
ѳн). Пачсѳ колѳ белѳтны мелѳн лѳбѳ ѳзвестѳн, да шту-
катурѳтѳма-кѳ, ѳ стенјассѳ щѳщ. Та бѳрын керка пыщтѳ
колѳ костыны—буржыка пач ломтыны да дыржык
вѳзны вѳссѳн ѳшѳнјас да ѳзѳс (а кѳзыд дырјѳ сѳмын
форточка востыны). Таѳѳ пелькѳдѳмѳн керкаыд лѳѳ сѳс-
тѳм, оз ло дурк, буса, ѳајт.

Оз ков вѳзны олан керкаын сѳд белјѳ, ва да ла-
кѳссѳм кага рузумјас, ѳајт дозјас, помѳјјас да
быдса пѳлѳс шыбласторјас.

Сѳд белјѳ, кага рузумјас колѳ пыр-жѳ петкѳдны
олан керкасыд чуланѳ, посвоѳѳ лѳбѳ чардак-вылѳ.

Посѳѳ кагајасѳс дѳѳѳрѳтѳмын сѳѳ-жѳ гѳгѳр колѳ
сѳстѳма вѳзны.

Код сурѳ крестанкајас пѳыс шуѳны, он-пѳ вермы
сещѳм сѳстѳма овны, медем ескѳ кага рузумјассыд
дукыс ѳѳтѳ ѳз пет. Сѳѳѳ-ѳ? Пырѳј карса ѳѳѳпом кагаја-
сѳс вѳзан керкаѳ лѳбѳ буржык јаслѳ. Сени уна дас
кага олѳны, а „челаѳ дукуд“ сынѳдѳыс оз кыв, лѳбѳ
муртса-муртса кылѳ. А сени-ѳд унжыкысѳ сѳѳѳ-жѳ кре-
танкајас кагајассѳ дѳѳѳрѳтѳны, дај быд мортлы лѳѳ
дѳѳѳрѳтны оз ѳтѳ кагаѳс, а унаѳс.

Мыла-нѳ крестана керкаын кагагыс петѳ лок дукус,
а сѳтѳдомјасын да јаслѳјасын оз пет кагајасѳыс дукус?

А со мыла:

сѳтѳдомјасын да јаслѳјасын оз олан керкаас вѳзны
кѳтасѳм да ѳајт кага рузумјассѳ, а пыр-жѳ сѳѳѳс пет-
кѳдѳны чуланѳ лѳбѳ посвоѳѳ; оз мыскавны ѳѳ оз кос-
тыны кага дѳрѳмјастѳ да рузумјастѳ кагајас олавѳнас,
вѳѳдѳны, мед кагајасыс оз кујлыны кѳтасѳм волѳсјас
вылын. Кѳтасас-кѳ лѳбѳ ѳајтсас, лѳкас, пыр-жѳ вежѳны

ката волёсҗастё да рузумҗастё. Кагалыс волёссё вевтёны клејонкаён, мед сїё ез кётаҗ да лаксы кагаҗаныс.

Кагаҗасё быдлун купајтёны да вежёны налыс белҗёсё. Нольё-кё кагаыс, нольанінсё кёкышталёны по-рошкён (талкён шусё).

Быд колхозё колё лёгёдны җаслы, дај оз сёмын гожём кежлё, а во гёгёр чёж кежлё.

Җаслы мездё нывбабаёс кага вёсна пыр тёждыёмыс, велёдё мамҗасёс лучкё дёзёритны, вїзны кагаҗасё. Җаслыын кагаёс вїзгён олан керкаыд сёстёмҗык лёд-ї.

Оз ков колыны сојём бёрад сојан дозҗастё мыскытёг. Сыҗаҗ олан керкаын ва руыс содё, сынёдын лок дукыс унҗык лёд. Сесса мыскытём дозҗас бердэд гутҗас да тёрёканҗас јонҗыка воёны. Сојём бёрын дозҗас пыр-жё колё мыскыны да бура косёдны.

Быд кёзҗака тёдё, һајт дёзҗыд-кё дырҗык мыскытёгыд сулалас, космас, секі сёкыдҗык мыскавнытё, озҗык мын сетыс һајтыс.

Сој дозҗас мыскём бёрас колё костыны—тёлын па-чын, а гожёмын шондї возын (ещапырыс-һын ётчыд ве-жоннас).

Торјён-һын колё тащём кестёмыс јёв гырнїчаслы, јёлыс јїжё гырнїчас-да, шоммёмысла гырнїчыс дук заводїтё петны-да.

Колас сојанҗасё, помёјсё колё чукёртны ведраё да щёкыдҗыка петкёдлыны керкаыс. Помёј ведраҗас, лё-канҗас, тазҗас колё щёкыдҗыка мыскавлыны да тёв ылын костыны.

Олан керкаын һекущём јогёған уҗ оз ков нуны. Медбур лёд, сещём уҗҗасё нуны-кё шонтан нарошнё сы вылё помещённё.

Сіктын, шуам, кущёмкё ётї ремеслёдн унаён ужалёны. Секі колхозлы сїјё уҗсё нуны позё лёсёдны нарошнё помещённё. Ётувҗа вынён сїјёс зев бура позё вёчны.

Оз ков мыскавны да костыны олан керкаын белҗё. Гожёмын, ферт, позё пёслаены-костыны посвозын,

сарајын. Сбмын тбвнад некбнжык овлб-а. Но уна кре-
таналбн ембс тбвјан да гожјан керка. Поэб гожјан
керкасб шонбвны, лббб пывсанын пясласны. А кастысны
пыр поэб посвозын, сарајын лббб чардак вылын.

Колхозлы бтувја пывсан вбчбгбн колб вбчны торја
вежбс белјбсб пяславны да кастыны.

Мыјкб понда-кб быт лбб олан керкаын пясласны, оз
ков резны, кбскавны пяслабгас, ббрас жожбб бура мыс-
кавны да керкасб тблбдыштны.

Олан керкаын оз ков вбзны скбтбс да курбгјасбс.
Керкаын-кб олбны гортса пембсјас—кукањ, ыж, поре
да курбг—сбстбма олан керкатб он вермы вбзны. Пе-
мбсјас најтеббббны, дуркбббббны керкатб, сынббсбб шы-
кббббны. Скбтбс олан керкаын вбзбгбн гбдња коф-жб б
керка пыцкыд лбб.

Пембсјасбс керкаын вбзбм колб важбн-нын збкбз бы-
рбббны.

Пембсјасыдлы-кб ем бура шонббм гбд, сбјб бур-нын.
Ташбм гбдтб поэб вбчны нбц вылын срубјыс.

Медбур вбчны бтб помешценњб пачбн. Сетчб б јбрт-
лывлыны скбтбс да курбгјасбс вербнысб.

Гырыс колхозјасын колб лоны нарбшнб помешцен-
њбјас скбт да курбгјас вбзны.

Оз ков сблавны жожб. Њекор оз ков сблавны да
сулыны зырым жожб. Сбјб зев омблтор. Сбјб жожтб
бббббб. Сесеа-бб б мукбб олысјасысмы сысан вермас
вужан вбббм сурны.

Шуам, чакоткабн вбсыс морт дулын, шыжын, ембс
чакотка вбсан мбкрббјас. Жожыс шыжыс, дул-зырым
козмбны, налбн коласјасыс да на пыцкыс бактбрб-
јабасыс сорласбны бусыскбб да каббны буснас сы-
нббб.

Сынбдыскбб пырбны тыб. Сбцб збнвбза морт вбсмб
вбсыс мортсањ вужан вбббмјасбн. Мукбдыс-бб збк вес-
шбрб, прывчка куза сблалбны. Сесбм лок прывчкатб
колб шабытны.

Гблaвны да зырым сулыны колö усчышкöдö либö сöстöм рузумö. Усчышкöдтö либö рузумтö клö щöкыджыка вежлавны, мед ез уна чукöрмы најтыс да микробжасыс (заразасыс).

Чакоткаөн виыгылы прö кашельсö лезны сöмын торжа, сы вылö лөсöдöм дозjö, заразасö виыс жидкост сетчö пуктыны-да. (Кызи виыны чакоткаөн виыс мортöс, кызи вины заразасö кашельсыс—колö жуавны врачлыс, пельшерлыс, либö сестралыс).

Керкаын мед вöли тырмымөн лунжа жугыд да журын би жугыд. Медым лунын öшин пыр жугыдыс бура пырис, öшинжастö колö чышкавлыны буссыс, најтыс. Гожöмын öшинжас жона тырлывлöны гут тужөн. Сижöс колö ва ветекөн öшинжас весавны. Еща вылö-нын öтчыд вежоннас колö мыскавны öшинжастö пöс ваөн, буржык кунваөн.

Стеклö медбура жугдö сывдöм мелжа ваөн. Первој колö став öшинжастö сижö сораснас мавтны, жеуна костыштны мавтöм бöрас, бöртинас мичаö чышкыны кос ветекөн.

Жона колö зöнвизалун кутöм боксаñ и ритжа би жугыд. Ми шулим-нын, мыј медбур лöб електричество би. Сижö оз щыкöд сынöдсö, сетö гөгөр öткода бур жугыд, дај пöжарјас боксаñ абу полана електричество би.

Сы понда, көни позö електричествотö нужöдны, колö нужöдны сижöс.

Колхоз бердын-кө матын ем фабрика, завод, ыжыд мельница либö көрттујса мастерској да сени ем електричествоыс, колхоз кокыда вермас електричествоөн биасын. Колö сöмын сорнитчыны предпјаттöскöд колхозас електричествосö нуöдöм жылыс; сижö оз жона дона сувт. Көт и первојсö рöскодыс ыжыджык кажитчас, повны оз ков, регыд вештас став рöскодсö електричествоыд.

Колхоз-кө вöчö выј вöчан, кракмал да патöка вöчан либö кущöмкө мукöд пöлöс завод електричество вынөн ужалöмөн, колö електричество установкасö вöчны сещöмöс, мед ескö тырмис електричествоыс и би вылö.

Көнн абу електричествоыс да лоѳ овны лампаа бидн, мед лампаыд ез щынѳд; колѳ быдлун лампа стеклѳсѳ весавны да шомалѳм фидилсѳ вундыны. Сиди лампа бура пондас ломтысены да југыджык лоѳ.

Колхоѳнык керкаын мед ез вѳвны насекомѳјјас. Турка олан керкајасын щѳкыда олѳны быдса насекомојјас—тѳрѳканјас, гутјас, лудикјас, пыщјас да тојјас. Ставыс тојѳјас—висѳмјас новлѳдлѳны.

Колхоѳныкы колѳ тыш кыпѳдны ѳонѳвизалун боксаң тајѳ ѳпаснѳј насекомѳјјасыскѳд. Колѳ весавны наыс олан интѳ.

Крестана шулывлѳны, он-пѳ вермы наыс мыннытѳ.

А збыл вылѳсѳ ескѳ кокни наыс мынтѳдчынытѳ. Абу-ѳд быд керкаын сещѳм насекомѳјјасыд, мукѳдлаас весег коктујыс налѳн оз овлы.

Медрегыд да кокныда мынан наыс сѳстѳма, пелка олѳгѳн. Колѳ быд 7 лун мыстѳ мыссыны пывсанын да быд 7 лунѳ жѳ вежны белјѳ. Мед вѳли пелк керкаыд сѳстѳм уѳлан кѳлујыд.

Гѳгѳр-кѳ сѳстѳм да пелк, насекомѳјјасыд оз лоны, оз кутны рѳдјыны најѳ.

Кыѳкѳ-кѳ тѳрѳканјасыд, лудикјасыд бокыс пырасны, пыр-жѳ колѳ најѳс вавны, вермасны накѳд кытчѳз оз бырны ѳикѳз.

ОЛАННОГ ДА КЕРКА ПЫЩКѳС БУРМѳдѳМ—КОЛХОѳНЫКЛѳН МОГ.

Керкајас пелка вѳѳм вѳсна да оланног бурмѳдѳм вѳсна колѳ тѳждысены оз сѳмын быд семјалы, но ставнас колхозыслы. Тајѳ колхоз воѳын зев ыжыд общественнѳј мог.

Кыѳи вермас колхоз нуѳдны тајѳс олѳмѳ?

Та могыс быд колхозын културно-бытовѳј комѳссѳја шленјас пѳыс колѳ бѳрјыны санитарнѳј подкомѳссѳја. Тајѳ подкомѳссѳјаыс кутас тѳждысены колхозас сѳстѳм,

пелка олѳм лѳѳѳѳѳм вѳснаыс. Пондас вѳдлавны, мед сѳстѳма да пелка вѳісіны торја олан керкајас, общест-веннѳј керкајас—столовѳјјас, клубјас, гѳрд пелѳсјас, јаслјас, площадкајас, пеласаніцјас, пывсанјас да му-кѳдлаті.

Коміссіјалѳн могыс абу сѳмын вѳіѳдны, мед сѳстѳма да пелка вѳісіны олан керкајас да общественнѳј кер-кајас, а сылы-жѳ колѳ ышѳдны колхозса вѳјтырсѳ ор-дјысны сѳстѳм олѳм лѳѳѳѳѳм куѳа, пелкѳдчан вежон-јас нуѳдѳм куѳа, насекомѳјјаскѳд вермасѳм куѳа да му-кѳд сещѳм ужјас нуѳдѳм куѳа.

Колхозса вѳјтырлы оз ков вунѳдны—овмѳс ѳтув-тѳмкѳд щѳщ налы колѳ олѳмсѳ бергѳдны културалы банѳн. Културнѳја олѳм вермас лоны сѳмын сѳстѳма олѳгѳн. Сіѳ-кѳ сѳстѳма олѳм вѳсна, сѳстѳма, пелка керка пыщ вѳіѳм вѳсна колхознѳклы колѳ јона, јона тѳждыны.

Инв. № 4924.

ЈУРИДАЛЫС.

Љистбок

1. Өтүвја овмөс пыр крестаналөн оланног вежсө . 1
  2. Мыјөн омөльө вож крестана керкајас 3
  3. Кызі бурмөдны, сөстөммөдны керка пыщкөс . . 7
  4. Олонног да керка пыщкөс бурмөдөм—колхоз-
ніклөн мөг 15
-

14629

донис 5 ур.
Цена 5 коп.

и. п.

Коми-3

3-1701

На зырянском нар. яз. коми

Г. МОСКАЛЕВ. Как колхозник должен содержать
свое жилище
Перевод А. ИСТОМИНА

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СССР.
Москва, центр, Никольская, 10.